

אזרחות

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וארבעים וחמש דקות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון – $(15 \times 1) + (20 \times 1)$ – 35 נקודות

פרק שני – $(20 \times 1) + (15 \times 1)$ – 35 נקודות

פרק שלישי – (10×3) – 30 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (35 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך ועיין בקריקטורה שאחריו. ענה על שתי שאלות: על שאלה 1 – שאלת חובה (20 נקודות), ועל אחת מן השאלות 2–3 (15 נקודות).

בעקבות הקורונה: לראשונה מאז המשבר ב־2008 – רמת החיים בישראל ירדה

לראשונה מאז המשבר הכלכלי שהתרחש בשנת 2008 רמת החיים בישראל ירדה, כך על פי דוח העוני של הביטוח הלאומי לשנת 2020. כמו כן רמות האי־שוויון עלו עלייה ניכרת בשנת 2020, אך "תוקנו" על ידי הקצבאות והסיוע שנתנה המדינה. באופן מפתיע, בשל הירידה ברמת החיים הכללית, דווקא הצטמצמו ממדי העוני בישראל.

על פי הדוח, רמת החיים בשנת 2020, שנת הקורונה, ירדה ב־4.4 אחוזים. ירידה ניכרת כזו לא הייתה בארץ כבר 20 שנה. הפעם האחרונה שבה נמדד שיעור ירידה כזה היה במשבר הכלכלי בתקופת האינתיפאדה השנייה, בשנת 2001. עם זאת, בשנת הקורונה ממדי העוני לא רק שלא התעצמו אלא אף הצטמצמו. ירידות בהכנסה אפיינו את כלל האוכלוסייה העובדת, שכירים ועצמאיים, אך ההכנסה של האוכלוסיות שאינן משתתפות בשוק העבודה, אלה המתאפיינות ברמת עוני גבוהה מאוד, דווקא עלתה בשנת 2020.

תופעה חריגה זו נבעה מצמצום האי־שוויון בהתפלגות ההכנסות מצד אחד ומירידת קו העוני מצד אחר. כך, אנשים שנחשבו עניים בשנה שעברה אינם נחשבים עניים היום, משום שרמת החיים של כלל האוכלוסייה ירדה. הסיוע שנתנה המדינה לאזרחים בתקופת משבר הקורונה היה פרוגרסיבי באופיו, ותרם גם הוא לשיפור מצבם של העניים.

על פי הדוח, בשנים 2018–2019 המעורבות הישירה של הממשלה חילצה מעוני כ־26 אחוזים מהתושבים, שיעור זה עלה בשנת 2020, בעיקר משום שקצבאות הילדים ודמי האבטלה סייעו מאוד בחילוץ משפחות ואנשים רבים מעוני.

בעת האחרונה אמר שר העבודה והרווחה: "משבר הקורונה הוא מהחמורים ביותר שידעה המדינה, ולא רק השכבות החלשות נפגעו בו, אלא גם מעמד הביניים וציבור העצמאיים". לדבריו, בזכות פעולות שיזמה הממשלה, כגון דמי אבטלה ומענקים לאוכלוסיות רבות, היא הצליחה, בנסיבות בלתי אפשריות, לבלום גידול נרחב בשיעור העוני. "לאור התוצאות החיוביות של המדיניות הכלכלית למיגור העוני בתקופת הקורונה, מעתה המדינה צריכה לנקוט צעדים אקטיביים לעידוד תעסוקה ולהשקיע הרבה יותר בשירותים חברתיים באופן קבוע", הוא הוסיף.

(מעובד על פי ל' נעים, "בעקבות הקורונה: לראשונה מאז המשבר ב־2008 – רמת החיים בישראל ירדה", אתר N12, 21/01/2021)

הקורונה והעוני

(ציור: עמוס בידרמן, הארץ, 24/9/2020)

ענה על שאלה 1 — שאלת חובה (20 נקודות).

1. יש שיטות שונות למדידת העוני.

א. הצג את השיטה האובייקטיבית היחסית למדידת העוני.

הסבר כיצד שיטה זו באה לידי ביטוי בקטע.

(6 נקודות)

ב. על פי מה שלמדת, הצג שיטה נוספת למדידת העוני. (7 נקודות)

ג. הצג את טענת כותבת הקטע בנוגע להשפעת משבר הקורונה על האוכלוסיות החלשות.

הסבר אם הקריקטורה מחלישה או מחזקת את טענת הכותבת.

(7 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 2-3 (15 נקודות).

2. על פי מה שלמדת, הצג שני תפקידים של מערכת הביטחון הסוציאלי.

הסבר כיצד אחד מן התפקידים שהצגת בא לידי ביטוי בקטע.

3. הענקת קצבאות לאוכלוסייה כולה הוא עניין שנוי במחלוקת.

יש התומכים במתן קצבאות שונות באופן אוניברסלי ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה.

בכתבתך הקפד על הרכיבים האלה:

– טענה – הצגת עמדתך באופן ברור.

– הנמקה – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

פרק שני (35 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך, וענה על אחת מן השאלות 4–5 (15 נקודות), ועל אחת מן השאלות 6–7 (20 נקודות).

הישראלים אוהבים הפרטה, אבל לא כשהיא מתנגשת בהם בשעת משבר

על פי סקר מקיף, רוב הציבור בישראל תומך בהפרטת תשתיות ציבוריות, אך כשמדובר בשירותי בריאות וחינוך ובמוסדות טיפול, הישראלים מעדיפים את המדינה לצידם. בזמן משבר מגמה זו אף מתחזקת ויש לכך סיבה טובה.

גם בעיצומו של משבר הקורונה אנו מתבשרים על המשך מהלכי ההפרטה בישראל: הן הפרטת התעשייה האווירית, שוועדת השרים לענייני הפרטה אישרה בחודש שעבר, הן ההעברה של תפעול הנמל החדש במפרץ חיפה לחברה סינית. אפילו חלק מבדיקות הקורונה שאנו נאלצים לעבור נערכות במעבדות פרטיות.

האם זה דבר טוב? מומחים חלוקים בדעותיהם. יש האומרים כי המגזר הפרטי יעיל יותר. לעומתם יש המדגישים כי מהלכים אלה מיטיבים עם שכבה מצומצמת של בעלי הון על חשבון העובדים, והעובדים חווים פגיעה בשכרם, בתנאי העסקה שלהם ובביטחון התעסוקתי באופן כללי. הציבור הכללי נוטה להיות מסויג יותר וחדשן כלפי מדיניות ההפרטה, ואילו היחס של החלשים ביותר באוכלוסייה כלפי ההפרטה נוטה להיות השלילי ביותר.

על פי סקר שנערך בשנת 2016, מידת התמיכה של הציבור תלויה מאוד בסוג ההפרטה. בנוגע להפרטה בכלל, התברר ש-57 אחוזים מן הציבור תומכים בהפרטה ורק 43 אחוזים מתנגדים לה. אומנם רוב הציבור תומך בהפרטת תשתיות ציבוריות, לרבות של משק החשמל ונמלי הים, אך הרוב גם התנגד נחרצות להפרטת שירותים חברתיים: 65 אחוזים התנגדו להפרטת שירותי בריאות, 63 אחוזים התנגדו להפרטת בתי ספר תיכוניים ומסגרות לטיפול באנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, ו-60 אחוזים התנגדו להפרטת מוסדות לטיפול בקשישים ופנימיות לנוער בסיכון.

בהתחשב בכך, סביר שהאיומים שנוצרו בעקבות מגפת הקורונה מדגישים את חשיבות מדינת הרווחה בעיני הציבור, משום שחלק גדול ממנו נחלש כלכלית עקב המשבר הכלכלי שיצרה המגפה. מחקרים מהעולם שבדקו עמדות של הציבור בעניין זה אכן מראים שבעקבות משברים כלכליים תמיכת הציבור במדינת הרווחה נוטה להתחזק. בזמנים שכאלה אזרחי ישראל אולי לא תמיד מביעים אמון במדינה, אבל עדיין מעדיפים אותה על פני גורמים פרטיים, ורוצים שתעמוד לצידם.

(מעובד על פי ע' זהבי וב' לוי, "הישראלים אוהבים הפרטה, אבל לא כשהיא מתנגשת בהם בשעת משבר", אתר וואלה, 12/12/2020)

ענה על אחת מן השאלות 4–5 (15 נקודות).

4. על פי מה שלמדת, הצג שני נימוקים התומכים במדיניות ההפרטה.

הסבר כיצד אחד מן הנימוקים שהצגת בא לידי ביטוי בקטע.

5. הצג שני מאפיינים של שוק עבודה גמיש. הסבר כיצד אחד מן המאפיינים שהצגת בא לידי ביטוי בקטע.

ענה על אחת מן השאלות 6–7 (20 נקודות).

6. **הפרטת משאבי הטבע** הוא עניין שנוי במחלוקת. יש הטוענים שצריך להפריט את משאבי הטבע במדינה ויש

המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה: הבא נימוק אחד הקשור במשאבי הטבע ונימוק אחד הקשור בהפרטה בכלל.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:

– **טענה** – הצגת עמדתך באופן ברור.

– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

7. **האחריות העיקרית לרווחת הפרט** הוא עניין שנוי במחלוקת. יש הטוענים כי האחריות העיקרית לרווחת

הפרט מוטלת בעיקר על המדינה, ויש הטוענים כי האחריות מוטלת בעיקר על האדם עצמו ועל קהילתו. הבע את עמדתך בעניין זה.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:

– **טענה** – הצגת עמדתך באופן ברור.

– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

פרק שלישי (30 נקודות)

ענה על שלוש מן השאלות 8–12 (לכל שאלה – 10 נקודות).

8. הצג שני תהליכי **ביקורת** על מדיניות ציבורית.

9. הצג את המושג **מיקור חוץ**.

10. הצג שתי השפעות של תופעת **הגירת העבודה** על מדינת היעד במדינה דמוקרטית.

11. הצג את תופעת **בריחת המוחות**.

12. יש הרואים **במהפכה התעשייתית** גורם להתפתחות מדינת הרווחה. הסבר מדוע.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך